

วิเคราะห์แนวการวิจารณ์วรรณกรรมจีน

นอกจากประเพณีทางวรรณกรรมที่เก่าแก่สืบสาวไปได้ไกลถึงเกือบ ๓๐๐๐ ปีก่อนคริสตกาลแล้ว^๑ จีนยังเป็นชนชาติที่มีอารมณ์ความรู้สึกซึ่งในการแสดงออกด้วยศิลปะทางกวีแบบต่าง ๆ มรดกทางวรรณกรรมเหล่านี้สืบต่อกันมาหลายวิธี เช่นโดยการร้องเพลง การเล่นนิทาน และการเล่น ทำให้วรรณกรรมไม่ถูกจำกัดไว้เฉพาะแต่ในหนังสือหรือผูกขาดไว้โดยปัญญาชนที่อ่านออกเขียนได้เท่านั้น ตรงกันข้ามกลับได้แพร่หลายไปในหมู่ประชาชนผู้หาเช้ากินค่ำอย่างกว้างขวาง ก่อรูปขึ้นเป็นอีกส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของพวกเขาที่แทบจะขาดเสียมิได้

ศิลปวรรณกรรมคู่ขนานกับการเมือง

ลักษณะที่เด่นมากอย่างหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองยุคใกล้ของจีนก็คือ ทรรศนคติที่ถือเอาศิลปะและวรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่แยกไม่ออกจากการเมือง การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของจีน ทุกครั้งจะกระทำคู่ขนานไปกับการข้ามหละวี่เคราะห์และประเมินคุณค่าวรรณกรรมต่าง ๆ ใหม่ อาจกล่าวได้ว่า ทรรศนคติที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่า ศิลปวรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างส่วนบน (Superstructure) ซึ่งมีอิทธิพลและส่งผลต่อความคิดจิตสำนึกของคน ระบบการเมืองอย่างหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ก็เมื่อประชาชนมีศรัทธาและปรับความคิดจิตใจให้เข้ากับระบบการเมืองนั้นได้ ด้วยเหตุที่ศิลปวรรณกรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดของคนอย่างยิ่ง ก็มีความจำเป็นอย่างที่สุดที่จะต้องปรับให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของการเมืองด้วย

ในประวัติศาสตร์มีเหตุการณ์ที่ทำให้ขยับย่นต่อจุดนี้หลายครั้ง

จักรพรรดิจีนสี่หวาง (จีนซื่อเต้) (ศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสตกาล) ทรงเชิดฉ้อในลัทธิฝ่ายนิติธรรมนิยม (legalism) ซึ่งเป็นความเชื่อที่ตรงข้ามกับลัทธิขงจื้อ และต้องการให้อาณาจักรจีนของพระองค์เป็นรัฐแห่งนิติธรรมนิยมโดยสมบูรณ์ จึงทรงมีคำสั่งให้เผาหนังสือทั้งหมดที่เป็นของ

๑. Chen Shou-yi, *Chinese Literature* (New York: The Reynold Press Company, 1961), p. 3.

ฝ่ายลัทธิขงจื้อ ตรากฎหมายประกาศว่าคำสอนหรือความเชื่อในลัทธิขงจื้อมีความผิดเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐ (ในสมัยโบราณใช้วิธีแก้ปัญหาโดยการเผาหนังสือ)

วันที่ ๔ พฤษภาคม ๑๙๑๙ เยาวชนนักศึกษาของจีนก่อเหตุการณ์ประท้วงมติดีที่ไม่เป็นธรรมของประเทศมหาอำนาจ เหตุการณ์ที่ถือกันว่าเป็นเส้นแบ่งทางวัฒนธรรมระหว่างจีนเก่ากับจีนใหม่ ในระหว่างและหลังจากเหตุการณ์ครั้งนี้ เกิดมีกระแสความคิดใหม่เกี่ยวกับศิลปวรรณคดี งานทางวรรณกรรมที่เป็นตัวแทนของจีนเก่าจำนวนมากถูกเปิดโปงและโจมตีอย่างรุนแรง

หลังจากพรรคคอมมิวนิสต์จีนขึ้นปกครองประเทศเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๙ โครงสร้างทางการเมืองและสังคมทั้งหมดได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง การวิเคราะห์วิพากษ์ศิลปวรรณคดีเก่าๆ ที่มีอิทธิพลต่อประชาชนก็ยิ่งกระทำกันในขอบเขตกว้างขวางและยิ่งขึ้น ผู้นำจีนใหม่มีความเชื่อมั่นว่า การสร้างประเทศจีนให้เป็นสังคมนิยมจะสำเร็จไม่ได้ถ้าไม่เปลี่ยนความคิดของประชาชนให้มีความดี การสร้างประเทศจีนให้เป็นสังคมนิยม ซึ่งก็คืออุดมการณ์แห่งลัทธิคอมมิวนิสต์ควบคู่กันไปด้วย

เพื่อที่จะเข้าใจทิศทางใหม่ของศิลปวรรณคดีจีน ขอให้เรามาดูแนวการวิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีที่กระทำกันในประเทศจีนตั้งแต่หลังปี ๑๙๔๙ โดยในที่นี้จะหยิบยกเอาเฉพาะเล่มที่มีการวิพากษ์กันในขอบเขตทั่วประเทศ และเรียงตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง

อัตชีวประวัติของอู่ซุ่น

อู่ซุ่นเป็นชนชั้นไพร่ในสังคมศักดินา ตอนปลายของราชวงศ์ชิง (Ch'ing) ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการขอกทานไปตามบ้านผู้ดีและเศรษฐี เงินที่ขอมมาได้เขาใช้อย่างกระหน่ำดื่มด่ำจนหมดที่เหลือนั้นเก็บรวบรวมเป็นก้อนใหญ่ จนสามารถสร้างโรงเรียนขึ้นหลังหนึ่ง ให้เด็ก ๆ เรียนหนังสือฟรี แต่ตัวเองก็ยังคงเร่ร่อนขอกทานต่อไป

หลังปี ๑๙๔๙ มีผู้นำอัตชีวประวัติของอู่ซุ่นไปสร้างเป็นภาพยนตร์ อู่ซุ่นถูกวาดขึ้นมาเป็นวีรบุรุษที่อุทิศตนเพื่อให้ลูกหลานชาวนามีโอกาสได้รับการศึกษา ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นที่ประทับใจของประชาชน และได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย จนกระทั่งปี ๑๙๕๑ คำวิพากษ์ต่อวรรณคดีเล่มนี้ ทำให้ทั่วประเทศถึงกับตึงเครียด อู่ซุ่นไม่ใช่แบบอย่างของวีรบุรุษผู้รักชาติอย่างที่ผู้นำคอมมิวนิสต์ต้องการ เขาถูกวิจารณ์ว่าเป็นเพียงนักปฏิรูปที่ไม่ต่อสู้ หวังสร้างสังคมที่ดีโดยการขอความเมตตาจากชนชั้นศักดินาอย่างน่าทุเรศ อู่ซุ่นไม่คิดจะแตะต้องชนชั้นศักดินาให้ได้รับความกระทบกระเทือนแม้แต่น้อย ตรงกันข้ามการกระทำของเขากลับเป็นการโฆษณาความมี "มนุษยธรรม" ของชนชั้นศักดินา สร้างความคิดเพื่อส่วนที่ขึ้นไปไม่ได้ให้แก่ประชาชน^๒

๒. "การวิพากษ์ศิลปวรรณคดีของจีนใหม่". หนังสือพิมพ์ที่เหลียนเหอหัวนเป่ย์. กรุงเทพฯ, ๑๖ กันยายน ๒๕๑๙, หน้า ๕.

ความฝันในหอแดง

นวนิยายเรื่องเดิมชื่อว่า *บันทึกของก๊อหิน* (Shih-t'ou Chi) เขียนโดย เจาเฉวียนฉิน (Ts'ao Hsüeh-ch'in) เมื่อประมาณปี ๑๗๕๔ มีความยาว ๘๐ บท เมื่อเขาตายลงในปี ๑๗๖๓ นวนิยายของเขายังไม่จบโดยสมบูรณ์ จึงมีผู้แต่งต่อในภายหลังอีก ๔๐ บท แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น *หงโหลวเหมิง* หรือ *ความฝันในหอแดง* เป็นนวนิยายที่แพร่หลายมากที่สุดเรื่องหนึ่งของจีน

เมื่อชาวแมนจูรบชนะราชวงศ์หมิง สถาปนาเป็นจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ชิงในปี ๑๖๔๔ นั้น บรรพบุรุษของเจาเฉวียนฉินเป็นครอบครัวหนึ่งที่ไปสวามิภักดิ์ต่อแมนจู ครอบครัวเหล่านี้อาจได้รับอภิสิทธิ์และลาภยศต่าง ๆ จากจักรพรรดิเป็นการตอบแทน ตระกูลเขาได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงควบคุมโรงงานทอผ้าไหมในกรุงนานกิง ปู่ของเจาเฉวียนฉินเป็นขุนนางที่สนิทชิดชอบของจักรพรรดิคังซี (K'ang-hsi) เมื่อเจาเฉวียนฉินยังอยู่ในวัยเด็ก ครอบครัวของเขายังเฟื่องฟูมั่งคั่ง แต่แล้วการแย่งชิงราชสมบัติในราชวงศ์แมนจูและผลัดเปลี่ยนองค์จักรพรรดิ ทำให้ตระกูลเขาไม่ได้รับความโปรดปรานอีกต่อไป มื้อนต้องตกอับเสื่อมทรุดลงอย่างรวดเร็ว เจาเฉวียนฉินเมื่อหนุ่มระเห่เร่ร่อนกินอดกินอยาก ในช่วงนี้เองเขาได้ลงมือแต่งนวนิยายของเขาจนกระทั่งล้มป่วยถึงแก่กรรมในปี ๑๗๖๓ ขณะมีอายุเพียง ๔๔

ประสบการณ์จากชีวิตจริงได้ให้ข้อมูลที่พร้อมเพรียงแก่เจาเฉวียนฉินในฐานะผู้ประพันธ์ นวนิยายเรื่อง *ความฝันในหอแดง* ประวัติความรู้โรจน์และความเสื่อมของตระกูลเจียซึ่งเป็นตระกูลขุนนางที่มีอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจ ในนวนิยายเรื่องนี้คือชีวิตจริงส่วนหนึ่งของผู้ประพันธ์เอง

นวนิยายเรื่องดำเนินอยู่ภายในกำแพงรั้วของคฤหาสน์ตระกูลเจีย เจียเป่าอวี่ (Chia Pao-yü) ทายาทหนุ่มแห่งตระกูลนี้มีนิสัยรักการร่วมสมาคมกับหญิงสาวเป็นพิเศษ เขาใช้ชีวิตอย่างสำราญในแวดวงของหญิงสาวและหญิงรับใช้จำนวนมากในบริเวณสวนอันร่มรื่นซึ่งเป็นมุมส่วนตัวของเขาโดยเฉพาะ ชีวิตประจำวันของชายหญิงเหล่านั้นเป็นไปตามแบบฉบับของผู้ดีชั้นสูงอย่างไม่มีผิดเพี้ยน มีการเรียนหนังสือด้วยกัน พุดจาเล่นหัวหยอกล้อกันผ่านไปวันหนึ่ง ๆ ในจำนวนนี้มีหลินไต้ฮวี่ (Lin Tai-yü) ญาติสาววัยรุ่นคนรักของชายหนุ่มอยู่ด้วย ผู้เขียนใช้ลีลาการเขียนอย่างมีชีวิตชีวา บรรยายให้เห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกอันแสนคับแคบแห่งนั้นทุกแง่มุม ทุกมุม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องจุกจิกหยุมหยิม ตั้งแต่การทะเลาะเบาะแว้ง หึงหวงงอนง้อ การใช้เล่ห์เพทุบายระหว่างคนของฝ่ายย่าและฝ่ายแม่ ไปจนถึงการถูกบีบคั้นให้ฆ่าตัวตายด้วยสาเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ นอกจากเหตุ

มูลฐานแห่งความเสื่อมภายในตระกูลแล้ว ผลสะท้อนจากสถานการณ์อันอ่อนแอของโลกภายนอก ก็ยิ่งเล็ดลอดเข้าไปเกี่ยวพันกับชะตาของชายหญิงเหล่านั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประการหนึ่งได้แก่ ภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่นับวันแต่จะทรุดลงทุกที แต่ตระกูลใหญ่โตมีหนามิตาเข่นนี้ ไม่สามารถจะปรับตัวลดรายจ่ายอันสูงลิ่วให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจภายนอกได้ เงินแห่งความเสื่อมค่อย ๆ ปรากฏชัดยิ่งขึ้น เสียงหัวเราะครั้นเคร่งค่อย ๆ เบาลง โศกนาฏกรรมเพิ่มทวีจำนวนมากขึ้น เหตุการณ์ดำเนินมาได้เพียงเท่านั้นผู้เขียนก็จบชีวิตลงเสียก่อนที่จะได้ชมวัดปรมีสถูท่ายให้แก่ตัวละครของเขา (ในหนังสือจะไม่บอกกล่าวถึง ๔๐ บทหลังที่ผู้อ่านแต่งตั้งต่อ)

เนื่องจากนวนิยายเรื่อง “ความฝันในหอแดง” แพร่หลายมาก จึงเกิดมีกลุ่มศึกษาค้นคว้าหนังสือเล่มนั้นขึ้นหลายกลุ่ม หูซื่อ (Hu Shih) นักวิชาการที่มีอิทธิพลมากในระยะขบวนการ ๔ พฤษภาคม ๑๙๑๙ ก็ได้ตั้ง “กลุ่มศึกษาหงโหลวเม้งใหม่” (Hsin Hung-hsueh P'ai) ขึ้น แม้ว่าในระยะหลังหูซื่อจะเป็นปฏิปักษ์ต่อพรรคคอมมิวนิสต์และได้หนีไปอยู่ไต้หวันหลังปี ๑๙๔๙ ก็ตาม แต่บทวิเคราะห์และความคิดของเขายังมีผู้นำออกเผยแพร่นับแต่นั้นมา จนกระทั่ง ค.ศ. ๑๙๕๖ ในยุคของ “ดอกไม้ร้อยดอกบาน” (Hundred Flowers Bloom) ประธานเหมาเจ๋อตง จึงได้เสนอให้วิพากษ์วิจารณ์บทวิเคราะห์หงโหลวเม้งเหล่านั้น ทั้งนี้เป็นการโจมตีทำลายอิทธิพลของหูซื่อนักวิชาการปฏิวัติไปในตัวด้วย

ตามทัศนะของคอมมิวนิสต์ นวนิยายเล่มนี้ ไม่ใช่เป็นหนังสืออัตชีวประวัติของผู้แต่งหรือเป็นเรื่องราวความเป็นไปของครอบครัวหนึ่งครอบครัวใดโดยเฉพาะ แต่ที่จริงเป็นวรรณคดีที่มีคุณค่ามากในแง่ของการสะท้อนมุมมืดแห่งประวัติศาสตร์ของชนชั้นศักดินาในเวลานั้น ให้ข้อเท็จจริงที่ชีวิตชีวาเกี่ยวกับแนวโน้มแห่งความจำต้องเสื่อมสลายของชนชั้นนี้ แต่หูซื่อและคนของเขา มองข้ามคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่เปี่ยมไปศักดินา กลับโฆษณาว่าเป็นหนังสืออัตชีวประวัติของผู้แต่งล้วน ๆ เผยแพร่ความคิดลัทธิว่าด้วยบุญกรรม (Fatalism) ว่า ความหายนะที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าใครก็ตามที่ใช้ชีวิตอย่างละเอียดไร้ความหมายเช่นครอบครัวนี้ โดยวิธีหูซื่อได้ปิดบังและบิดเบือนเนื้อหาทางชนชั้นของนวนิยายเล่มนี้อย่างสิ้นเชิง^๓

๓. *วิจารณ์นวนิยายโบราณ ๔ เรื่อง* (Ssu-pu Ku-tien Hsiao-shuo P'ing-lun) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์วรรณคดีประชาชน, ๑๙๗๓), หน้า ๑๐๕.

ฝ่ายคอมมิวนิสต์เห็นว่า เจาเจ๋วฉินเขียนความผันในหอแดง จากความรู้ สึกทศคัตถ์ ความเลวร้ายของสังคมศักดินา^๔ พยายามแสดงออกให้เห็นว่า สังคมเช่นนี้เป็นสังคมกินคน เขาใส่ความรู้ สึกซึ้งของเขาไปในคำพูดของตัวละครต่าง ๆ เช่น คำพูดของหลิวเซียงเหลียน (Liu Hsiang-lien) ที่ว่า “ในบ้านนั้นนอกจากสิงห์โตหินสองตัวที่อยู่หน้าบ้านแล้ว แม้แต่ลูกหมาลูกแมวก็ไม่มีตัวไหน บริสุทธิ์สะอาด”^๕ โดยการวิเคราะห์ในแนวนั้น วรรณคดีในยุคศักดินาอย่างเช่นความผันในหอแดง ก็มีเนื้อหาที่สนองเจตนารมณ์ทางการเมืองของคอมมิวนิสต์ได้เป็นอย่างดี

อนึ่ง นักวิจารณ์ของจีนยังยอมรับว่าอิทธิพลของความผันในหอแดงเคยทำให้หนุ่มสาวชาวจีนในอดีตเคลิบเคลิ้มไปกับแบบอย่างชีวิตรักของพระเอก (เจียเป่าอว) และนางเอก (หลินไต้ฮว) อย่างไม่ลืมหูลืมตา เป็นพิษร้ายต่อความคิดของเยาวชนที่ถือความรักรยิ่งใหญ่เหนือสิ่งอื่นใด แม้ว่าปัจจุบันประชาชนจีนจะมองปัญหาชัดเจนแล้ว แต่ก็ยังเห็นควรจะยกขึ้นมาเป็นข้อพึงสังวรแก่เยาวชนหนุ่มสาวทั้งหลาย

นวนิยายเรื่องสุหู่ (Shui Hu Chuan)

สุหู่ เป็นวรรณคดีโบราณที่มีผู้นิยมอ่านมากที่สุดอีกเล่มหนึ่ง คนไทยเรารู้จักกันในนามของ “ซ้องกั๋ง” ฝรั่งเรียกว่า *The Water Margin* หรือ *All Men Are Brothers* เป็นเรื่องของขบวนการชาวนาบนภูเขาเหลียง (Liangshan) ที่กบฏต่อรัฐบาลในยุคกลางของราชวงศ์ซ่ง (Sung) เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ เดิมเป็นเรื่องที่เล่าสู่กันฟังหรือเล่นเป็นละคร โดยจับเอาวีรบุรุษผู้กล้าหาญแต่ละคนของภูเขาเหลียงมาแต่งเป็นตอน ๆ ต่อมา ชื่อหนายาน (Shih Nai-an) ได้เอาเรื่องเหล่านั้นมาผูกกรรมกันกลายเป็นเรื่องราวของขบวนการใหญ่ วีรบุรุษแห่งภูเขาเหลียงมีอยู่ด้วยกัน ๑๐๘ คน ที่สำคัญได้แก่ ฉาวไก้ (Ch'ao Kai) ช่งเจียง (Sung Chiang คนไทยอ่านว่าซ้องกั๋ง) อู๋ซ่ง (Wu Sung) หลเซวย (Li K'uei) หลินชง (Lin Ch'ung) วีรกรรมส่วนของเขาถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์โทรทัศน์ในพากย์ภาษาไทยว่า “วีรบุรุษจากเขาเหลียงซาน” เป็นต้น

แก่นของเรื่องอยู่ที่การ “ถูกบังคับให้ขึ้นภูเขาเหลียง” (Forced to Climb Liangshan) ผู้แต่งได้เล่าประวัติความเป็นมาของตัวละครแต่ละตัวจนกระทั่งถูกสถานการณ์บีบคั้นให้ไปสมทบกับขบวนการเหลียงซานบนภูเขา ช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงสาเหตุแห่งความไม่สงบและการแข็งตัวต่อ

๔. C.T. Hsia, *The Classic Chinese Novel* (New York: Columbia University Press, 1968), p. 268.

๕. วิจารณ์นวนิยายโบราณ ๔ เรื่อง (Ssu-pu Ku-tien Hsiao-shuo P'ing-lun) (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์วรรณคดีประชาชน, ๑๙๗๓), หน้า ๑๒๑.

ด้านรัฐบาลในหมู่ชาวนา ช่งเจียง ตัวเอกของเรื่องเป็นข้าราชการที่คึกคักคนหนึ่ง มีความเห็นอกเห็นใจคนจน ครึ่งหนึ่งเคยช่วยฉกฉวยผู้นำของพวกเขาให้พ้นจากการถูกจับ อยู่มาตนเองก็ถูกระบบราชการบีบคั้นจนต้องกระทำความผิดมิโทษถึงประหารชีวิต ขบวนการเหลียงซานจึงมาช่วยพาตัวเขาไป ช่งเจียงได้รับเลือกให้เป็นผู้นำของขบวนการสืบต่อจากฉาวไก้ แต่ตอนปลาย รัฐบาลเพิ่มการปราบปรามรุนแรงขึ้น ช่งเจียงได้ถือโอกาสพาพรรคพวกทั้งหมดลงมาสวามิภักดิ์เพื่อขอรับนิรโทษกรรม หลังจากนั้น ยังได้นำกำลังร่วมไปกับกองทัพของรัฐบาลในการปราบกบฏชาวนาอื่นๆ เช่น การปราบกบฏชาวนาฟางล่า (Fang La) เป็นต้น

ประธานเหมาเจ๋อตงเคยติดอกติดใจหนังสือเล่มนี้มากในวัยเด็ก เพราะเป็นครั้งแรกที่เรื่องราวของชาวนาได้ถูกบันทึกไว้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์* นอกจากนี้ยุทธวิธีในการรบที่บรรยายในหนังสือยังโลดโผนพลิกแพลงเป็นที่ถูกอัธยาศัยของเขาเป็นอย่างยิ่ง วีรบุรุษแห่งภูเขาเหลียงทั้งหลายเป็นแบบอย่างของนักสู้เพื่ออุดมการณ์ในสายตาของเขา จนอาจกล่าวได้ว่าสຸພູ ເປັນແຮງບັນດາລຳໃຈທີ່ສຳຄັນอย่างหนึ่งในประวัติศาสตร์ความเป็นนักปฏิวัติของเหมาเจ๋อตง

จนกระทั่งเมื่อเดือนสิงหาคม ๑๙๗๕ นเอง ประธานเหมาเจ๋อตงได้แสดงความคิดเห็นวิเคราะห์วรรณคดีเล่มนี้หลายข้อ เป็นการเปิดฉากให้กับการรณรงค์วิพากษ์วิจารณ์สຸພູ ເທິງທ່ານທັງປະເທດ ในข้อวิเคราะห์ของประธานเหมา ช่งเจียงถูกประณามว่าเป็นผู้ทรยศต่อขบวนการเหลียงซาน ถูกยกเป็นตัวอย่างของผู้ที่ยึดถือลัทธิยอมจำนน (Capitalism) ด้วยชนชั้นเดิมที่เป็นปัญญาชนเจ้าที่ดินชั้นกลาง ช่งเจียงขาดจิตใจต่อสู้อย่างเอาเป็นเอาตายเหมือนหลี่เซวี่ซึ่งเป็นชาวนาโดยกำเนิด ตั้งแต่ช่งเจียงขึ้นมาอยู่ภูเขาเหลียงไม่นาน เขาก็สร้างความคิดให้แก่พรรคพวกให้เตรียมจิตใจที่จะกลับไปสวามิภักดิ์ขอรับนิรโทษกรรม ความคิดนี้ได้รับการคัดค้านจากหลี่เซวี่อย่างรุนแรง ถึงความตอนหนึ่งในระหว่างการโต้แย้งของเขาทั้งสอง... “นิรโทษกรรม! นิรโทษกรรม! ใครที่ไหนต้องการนิรโทษกรรมบัดนี้ของท่าน” เขาเหวี่ยงขาเตะโต๊ะเข้าไต่อย่างแรง ยังผลให้มันลอยคว้างขึ้นไปในอากาศและตกลงมาแหลกละเอียด ช่งเจียงเองก็ตะโกนด้วยความโกรธว่า “คนโง่ดื้ออย่างเจ้า โอ้ทั้งเหลือประมาณ! ทหาร นำตัวเขาไปสู่สนามประหารแล้วเอาศีรษะกลับมาให้ข้า”^๗

* เหมาเจ๋อตงเคยให้สัมภาษณ์เอ็ดการ์ สโนว์ว่า เขารู้สึกประหลาดใจที่หนังสือส่วนมากเป็นเรื่องราวของพวกปัญญาชน เจ้าหน้าบ้านเมือง นักรบและบุคคลชั้นสูง แต่ไม่มีเรื่องของชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนมาก (Edgar Snow, *Red Star Over China*, Penguin Books, p. 157), เหมาเองก็มีพื้นเพเป็นชาวนา และมีความรู้สึกถึงสิ่งต่อเรื่องนี้เป็นพิเศษ.

๖. “ประธานเหมาวิพากษ์สຸພູ ເທິງ”, หนังสือพิมพ์เหลียนเหอทวันเป้า, กรุงเทพฯ ๑๔ กันยายน ๒๕๑๘, หน้า ๕.

๗. C.T. Hsia, *The Classic Chinese Novel*, (New York: Columbia University, 1968), p. 109.

แม้ว่าช่งเจียงจะเกลียดชังและต่อสู้กับความเลวร้ายต่างๆ ของสังคมหลายอย่างหลายประการ แต่เขายังยึดมั่นในหลักคำสอนของขงจื้อเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ (Chung) ไม่กล้ากบฏต่อระบอบศักดินาที่ระบอบ ทำให้เข้าการต่อสู้ของขบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อต่อต้านขั้วเดียวกับเกาซีว (K'ao Ch'iu) ข้าราชการทุจริตเพียงคนเดียวมากกว่า ช่งเจียงมีความคิดอยู่ตลอดเวลาว่า การมาอยู่ภูเขาเหลียงเป็นการหลบหลีกชั่วคราว รอโอกาสที่จักรพรรดิจะให้อภัยโทษ เมื่อนั้นเขาจะได้ออกไปรับราชการเพื่อชาติอย่างเก่าต่อไป ดังนั้น เมื่อมีโอกาสเขาก็ชักพาลูกน้องทั้งหมดลงจากภูเขามาขอรับโทษต่อทางการในที่สุด

เป็นที่ทราบกันดีในประเทศจีนว่า เป้าหมายของผู้นำในพรรคคอมมิวนิสต์ที่วิพากษ์ช่งเจียงก็เพื่อเปิดโปงแนวทางขอมจ้านนของหลินเปี้ยว เช่นเดียวกับช่งเจียง หลินเปี้ยวปากว่าจะต่อต้านลัทธิแก้ไข (Revisionism) ของสหภาพโซเวียต พร่ำพูดถึงคำสอนของประธานเหมาเจ๋อตง แต่กลับปรากฏว่าเป็นผู้ที่บ่อนทำลายขบวนการภายในประเทศจีน มีความหวาดเกรงและบูชาลัทธิแก้ไขของสหภาพโซเวียต จนได้จบชีวิตลงขณะกำลังหนีไปสวามิภักดิ์ต่อผู้นำของโซเวียตเมื่อสามสี่ปีก่อน

ด้วยเหตุหลินเปี้ยวได้สั่งสมสมักรพรรดิกว๋อจ้านวนหนึ่ง และความคิดของเขายังมีอิทธิพลอยู่ไม่น้อย ประกอบกับสหภาพโซเวียตบ่อนทำลายลัทธิแก้ไขกำลังเป็นศัตรูตัวสำคัญของประเทศจีน ประธานเหมาเจ๋อตงจึงเสนอให้ทั่วประเทศวิพากษ์วิจารณ์ช่งเจียงอย่างเต็มที่ โดยให้ถือช่งเจียงเป็นศัตรูกันกลับ เพื่อให้ประชาชนได้รู้จักลักษณะของพวกขอมจ้านน และระแวงระวังสอดส่องความเป็นไปได้ในประเทศจีนปัจจุบัน

สรุป

จากการวิเคราะห์ศึกษาแนวการปฏิวัติวิพากษ์วรรณกรรมของจีน เราพอจะเห็นบทบาทและฐานะของศิลปวรรณกรรมจีนซึ่งต่างจากของประเทศอื่นคือ

๑. ศิลปวรรณคดีทุกชั้นมีชนชั้น มาตรฐานสำคัญอันดับแรกที่จะพิจารณาว่าประเพณีคุณค่าทางศิลปะคือ ก่อนอื่นใดต้องดูว่าศิลปวรรณกรรมนั้นสนองรับใช้ผลประโยชน์ของชนชั้นใด เปิดโปงและทำลายผลประโยชน์ของชนชั้นใด จีนเชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างเข้ากับปัญหาชนชั้นตามแบบฉบับลัทธิมาร์กซ์ ไม่มีศิลปวรรณกรรมใดที่จะถือว่าเป็นเรื่องของเอกชนหรือเรื่องเฉพาะของศิลปวรรณกรรมชั้นน้อยอย่างเด็ดขาด เช่น *อัตตชีวประวัติของอู๋ซุ่น* แม้ว่าเมื่อพิจารณาโดยส่วนบุคคลแล้วเป็นการกระทำที่ควรแก่การสรรเสริญ แต่เมื่อพิจารณาในแง่ของชนชั้นแล้ว วรรณคดีเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ยินยอมรับไม่ได้

๒. ศิลปวรรณคดีโบราณต้องรับใช้การเมืองปัจจุบัน ประธานเหมาเจ๋อตงมีคำพูดคำหนึ่งว่า “เอาอดีตมารับใช้ปัจจุบัน” (Ku wei chin yung) ในแง่ของศิลปวรรณกรรมก็คือ ทำให้ศิลปวรรณกรรมโบราณมีส่วนในเสริมสร้างระบอบการเมืองปัจจุบันของจีนให้มั่นคง ดังได้กล่าวแล้วว่า ประชาชนจีนทุกยุคทุกสมัยมีความรู้สึกสนิทชิดชอบกับศิลปวรรณคดีมาก การอาศัยศิลปวรรณคดีมาชี้แนะความคิดที่ถูกต้องที่ผิด ปลุกฝังอุดมการณ์ของระบอบการเมืองปัจจุบันให้แก่ประชาชนย่อมเป็นที่ชอบซึ่งประจักษ์ชัด ได้ภาพพจน์ยิ่งกว่าการบรรยายด้วยทฤษฎีหลักวิชาการใด ๆ ในเมื่อประชาชนแทบทุกคนรู้จัก “ซ่งเจียง” และพฤติกรรมของเขาคืออยู่แล้ว ถ้ามีใครมาบอกพวกเขาว่าลักษณะเช่นนี้คือ “ลัทธิยอมจำนน” ก็เป็นที่เข้าใจได้โดยแทบจะไม่ต้องมีคำอธิบายอะไรอื่น ด้วยเหตุนี้ ผู้นำของจีนจึงมักเลือกเฟ้นให้มีการรณรงค์วิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีโบราณเล่มใดเล่มหนึ่งให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ของบ้านเมืองในส่วนที่ต้องการเน้นหรือเสริมให้แข็งเป็นพิเศษในขณะนั้น

๓. ศิลปวรรณคดีในฐานะที่เป็นเครื่องมือของนักการเมือง ด้วยเหตุที่วรรณคดีมีบทบาทอย่างมหัศจรรย์ต่อประชาชน (ดังเหตุผลในข้อ ๒) จึงมักมีนักการเมืองอาศัยวรรณคดีปูทางสร้างประชาคมติทางความคิดแก่ประชาชนก่อนจะดำเนินสู่เป้าหมายการปฏิบัติทางการเมือง เมื่อครั้งที่หลิวเซ้าฉีจะตกเก้าอี้ไปในปี ๑๙๖๖ ก็ได้สร้างบทละครจากประวัติศาสตร์ที่รู้จักกันดีในตอนหนึ่งให้ชื่อว่า “ให้ยู๋ถูกปลดออกจากหน้าที่” (Hai Jui Dismissed from Office) อาศัยเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ตอนนั้นมาโจมตีการปฏิบัติงานของประธานเหมาเจ๋อตง ถ้าเขาประสบผลสำเร็จในการแสวงหาประชาคมติให้ประชาชนเห็นชอบด้วยความคิดในละครเรื่องนั้นแล้ว ก็อาจจะนำไปสู่ปฏิบัติการทางการเมืองถึงขั้นโค่นล้มอิทธิพลฝ่ายของเหมาเจ๋อตงไป แต่เจตนาที่แอบแฝงอยู่เบื้องหลังของหลิวเซ้าฉีถูกค้นพบเสียก่อน บทละครเรื่องนั้นจึงถูกเปิดโปงวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง จุดชนวนให้กับการปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรม และลงท้ายด้วยหลิวเซ้าฉีพร้อมพรรคพวกถูก “ปลดจากหน้าที่” ไปในที่สุด

ผู้เฝ้ามองจีน (China watcher) ทั้งหลายมักจะฮือฮาเป็นการใหญ่ เมื่อประเทศจีนมีการรณรงค์วิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีหรือตัวละครในวรรณคดี คิดเดากันไปต่าง ๆ ว่าผู้นำทางการเมืองระดับสูงคนใดคนหนึ่งจะต้องเป็นเป้าอยู่เบื้องหลังการโจมตีครั้งนั้นจนลืมนึกถึงจุดประสงค์อย่างอื่นของผู้นำจีนไป ความจริงสิ่งที่ไม่ควรลืมนึกคือการวิพากษ์วิจารณ์วรรณคดีที่กระทำกันในจีนทุกครั้งจะต้องมีจุดมุ่งหมายข้อ ๒ ดังกล่าวข้างต้นอยู่ด้วยเสมอ วรรณคดีส่วนใหญ่ (เช่น สุนทรีย) ไม่ใช่เพิ่งจะมาวิพากษ์

กันในระยะหลัง หากได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันมาบ้างแล้วตั้งแต่ครั้งขบวนการ ๔ พฤษภาคม ๑๙๑๙
แต่ว่าทำกันในวงแคบเพียงเฉพาะในหมู่ปัญญาชน ตีพิมพ์ลงในหนังสือบางฉบับ ในระยะหลังผู้นำ
จีนจึงเลือกหยิบเอาเรื่องที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ของประเทศ เพื่อให้ประชาชนศึกษาวิเคราะห์
วิจารณ์กันอย่างทั่วถึง เพื่อให้ได้ความคิดเห็นอันแก่ประชาชนตามแนวทางที่ผู้นำคอมมิวนิสต์
ต้องการ.

วิภา อุตมฉันท

แผนกวิชาภาษาตะวันออก

คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสืออ้างอิง

วิจารณ์นวนิยายโบราณ ๔ เรื่อง (Ssu-pu-Ku-tien Hsiao-shuo P'ing-lun). บั๊กกึ่ง : สำนักวรรณคดีประชาชน,
๑๙๗๓.

หนังสือพิมพ์เหลียนเหอหวานเป้า. กรุงเทพฯ ๑๔, ๑๖ กันยายน ๒๕๑๘.

C.T. Hsia. *The Classic Chinese Novel*. New York : Columbia University Press, 1968.

Chen Shou-yi. *Chinese Literature—A Historical Introduction*. New York : The Ronald Press Company, 1961.

Joseph Needham. *Science & Civilization in China*, Vol. II. University of Cambridge, 1970.